

ΕΛΕΝΑ ΦΕΡΡΑΝΤΕ

βάνουση αγάπη

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΔΗΜΗΤΡΑ ΔΟΤΣΗ

από τη συγγραφέα της «Τετραλογίας της Νάπολης»

Η ΜΗΤΕΡΑ ΜΟΥ ΠΝΙΓΗΚΕ τη νύχτα της 23ης Μαΐου, την ημέρα των γενεθλίων μου, στη θαλάσσια περιοχή απέναντι από εκείνο το μέρος που όλοι αποκαλούν Σπακκαβέντο, λίγα χιλιόμετρα από το Μιντούρνο. Σ' αυτήν ακριβώς την περιοχή, στα τέλη της δεκαετίας του '50, όταν ο πατέρας μου ζούσε ακόμη μαζί μας, τα καλοκαίρια νοικιάζαμε ένα δωμάτιο σ' ένα αγροτόσπιτο και περνούσαμε τον Ιούλιο εκεί, πέντε άτομα που κοιμούταν μέσα σε λίγα πυρωμένα τετραγωνικά. Κάθε πρωί, εμείς τα κορίτσια τρώγαμε αυγό ρουφηχτό και τραβούσαμε για τη θάλασσα ανάμεσα από ψηλές καλαμιές, διασχίζοντας χωμάτινα και αμμουδερά μονοπάτια για να πάμε για μπάνιο. Τη νύχτα που πέθανε η μητέρα μου, η σπιτονοικοκυρά, που την έλεγαν Ρόζα και είχε πια πατήσει τα εβδομήντα, άκουσε κάποιον να χτυπάει την πόρτα αλλά δεν άνοιξε, από φόβο μην τυχόν ήταν κλέφτης ή δολοφόνος.

Η μητέρα μου είχε πάρει το τρένο για τη Ρώμη δυο

μέρες πριν, στις 21 Μαΐου, μόνο που δεν έφτασε ποτέ. Τον τελευταίο καιρό ερχόταν σπίτι μου κι έμενε μαζί μου τουλάχιστον μια φορά τον μήνα για μερικές μέρες. Δε μου άρεσε που την ένιωθα να περιφέρεται στο σπίτι. Ξυπνούσε αχάραγα και, κατά το συνήθειό της, γυάλιζε από πάνω ως κάτω την κουζίνα και το καθιστικό. Προσπαθούσα να ξανακοιμηθώ, αλλά δεν τα κατάφερνα. Ασάλευτη ανάμεσα στα σεντόνια, είχα την αίσθηση πως με το να συγυρίζει το σπίτι μεταμόρφωνε το κορμί μου σε κορμί μικρού σταφιδιασμένου κοριτσιού. Όταν ερχόταν με τον καφέ, κούρνιαζα σε μια γωνιά για να αποφύγω το άγγιγμά της έτσι όπως καθόταν στην άκρη του κρεβατιού. Η κοινωνικότητά της με ενοχλούσε: Έβγαινε για τα ψώνια του σπιτιού κι έπιανε κουβεντολόι με τους μαγαζάτορες, με τους οποίους ήταν ζήτημα αν είχα ανταλλάξει πάνω από δυο κουβέντες μέσα σε δέκα χρόνια· πήγαινε βόλτα στην πόλη με κάποιους περιστασιακούς γνωστούς της· γινόταν φίλη με τους φίλους μου, στους οποίους διηγόταν ιστορίες από τη ζωή της, πάντα τις ίδιες. Το μόνο που μπορούσα να κάνω ήταν να είμαι συγκρατημένη και ανειλικρινής μαζί της.

Με τα πρώτα σημάδια δυσφορίας μου, επέστρεφε στη Νάπολη. Μάζευε τα πράγματά της, συμάζευε για τελευταία φορά το σπίτι και μου υποσχόταν ότι θα ξανάρθει σύντομα. Εγώ πηγαινοερχόμουν στα δωμάτια τακτοποιώντας σύμφωνα με το γούστο μου ό,τι είχε τακτοποιήσει εκείνη σύμφωνα με το δικό της. Ξαναέβαζα

την αλατιέρα πίσω στη θήκη της, εκεί όπου την είχα για χρόνια, επέστρεφα το απορροπαντικό στη θέση που ανέκαθεν μου φαινόταν πιο βολική, επανέφερα το χάος στο δωμάτιο όπου δούλευα. Ακόμη και η μυρωδιά της παρουσίας της –ένα άρωμα που σκόρπιζε στο σπίτι το αίσθημα της ανησυχίας– μετά από λίγο περνούσε όπως περνά τα καλοκαίρια η μυρωδιά μιας σύντομης βροχής.

Συχνά έχανε το τρένο. Συνήθως έφτανε με το επόμενο ή ακόμα και την άλλη μέρα, όμως εγώ δεν έλεγα να το πάρω απόφαση και, όπως και να 'χε, ανησυχούσα. Της τηλεφωνούσα όλο αγωνία. Όταν επιτέλους άκουγα τη φωνή της, τη μάλωνα κάπως απότομα: Πώς και δεν είχε φύγει, γιατί δε με είχε ειδοποιήσει; Εκείνη δικαιολογούνταν αμετανόητη και αναρωτιόταν ευδιάθετη τι φανταζόμουν πως θα μπορούσε να της συμβεί στην ηλικία της. «Τα πάντα» της απαντούσα. Πάντα έβαζα με τον νου μου αλυσιδωτές ενέδρες που κάποιος τις είχε στήσει σκοπίμως για να την εξαφανίσει από προσώπου γης. Όταν ήμουν μικρή, όσο έλειπε, την περιμένα στην κουζίνα, πίσω από τα τζάμια του παραθύρου. Λαχταρούσα να τη δω να εμφανίζεται στο τέρμα του δρόμου σαν μια φιγούρα μέσα σε μια κρυστάλλινη σφαίρα. Θάμπωνα το τζάμι με τα χνότα μου, για να μη βλέπω τον δρόμο χωρίς εκείνη. Αν αργούσε, η αγωνία μου γινόταν τόσο ασυγκράτητη, που ξεχείλιζε κι έτρεμα σύγχορμη. Τότε έτρεχα σε μια αποθήκη χωρίς παράθυρα και χωρίς ρεύμα, δίπλα ακριβώς απ' την κρεβατοκάμαρα τη δική της και του πατέρα μου. Έκλεινα την πόρτα,

καθόμουν στο σκοτάδι κι έκλαιγα σιωπηλά. Το δωματιάκι αυτό ήταν αποτελεσματικό αντίδοτο. Απέπνεε έναν τέτοιο τρόπο που συγκρατούσε την αγωνία μου για την τύχη της μητέρας μου. Μέσα στο μαύρο σκοτάδι, αποπνικτικό από το ντιντιτί, μου επιτίθονταν κάτι πολύχρωμες μορφές που μου έγλειφαν για λίγα δευτερόλεπτα τις κόρες των ματιών και μου έκοβαν την ανάσα. Με το που θα γυρίσεις, θα σε σκοτώσω, σκεφτόμουν, σάμπως εκείνη με είχε κλείσει εκεί μέσα. Μα ύστερα, μόλις άκουγα τη φωνή της στον διάδρομο, ξετρύπωνα γρήγορα γρήγορα έξω και περιφερόμουν γύρω της αδιάφορα. Όταν ανακάλυψα πως είχε φύγει κανονικά αλλά δεν έφτασε ποτέ, μου ξανάρθε στο μυαλό εκείνη η αποθήκη.

Το βράδυ δέχτηκα το πρώτο τηλεφώνημα. Η μητέρα μου μου είπε με ήρεμο ύφος ότι δεν μπορούσε να μου μιλήσει. Ήταν κάποιος άντρας μαζί της και δεν την άφηνε. Ύστερα έβαλε τα γέλια κι έκλεισε το τηλέφωνο. Προς στιγμήν υπερίσχυσε η έκπληξή μου. Νόμιζα πως ήθελε να μου κάνει κάποια φάρσα και αποφάσισα πως έπρεπε να περιμένω δεύτερο τηλεφώνημά της. Η αλήθεια είναι ότι άφησα τις ώρες να περάσουν κάνοντας εικασίες, καθισμένη άσκοπα δίπλα στο τηλέφωνο. Μόλις μετά τα μεσάνυχτα απευθύνθηκα σ' έναν φίλο μου αστυνομικό· ήταν πολύ ευγενικός και μου είπε να μην ταράζομαι, θα το φρόντιζε εκείνος. Όμως η νύχτα πέρασε χωρίς να μάθω το παραμικρό νέο για τη μητέρα μου. Το μόνο σίγουρο ήταν η αναχώρησή της. Η χήρα

Ντε Ρίζο, μια γυναίκα μόνη, συνομήλική της, με την οποία εδώ και δεκαπέντε χρόνια ήταν άλλοτε καλές γειτόνισσες κι άλλοτε άσπονδες εχθρές, μου είχε πει στο τηλέφωνο ότι την είχε πάει στον σταθμό. Καθώς περιμενε στην ουρά για το εισιτήριό της, η χήρα τής αγόρασε ένα μπουκάλι νερό κι ένα περιοδικό. Το τρένο ήταν κατάμεστο, αλλά παρ' όλα αυτά η μητέρα μου βρήκε θέση στο παράθυρο, σ' ένα κουπέ συνωστισμένο από αδειούχους στρατιώτες. Χαιρετήθηκαν συνιστώντας η μία στην άλλη να προσέχει. Πώς ήταν ντυμένη; Όπως πάντα, με πολυκαιρινά ρούχα: μπλε φούστα και σακάκι, μαύρη δερμάτινη τσάντα, παλιά χαμηλοτάκουνα παπούτσια και κουβαλούσε μια φθαρμένη βαλιτσούλα.

Στις επτά το πρωί η μητέρα μου μου ξανατηλεφώνησε. Όσο κι αν τη βομβάρδισα με ερωτήσεις («Πού είσαι; Από πού τηλεφωνείς; Με ποιον είσαι;»), εκείνη αρκέστηκε να μου αραδιάζει, προς μεγάλη της ευχαρίστηση μάλιστα, μια σειρά από βωμολοχίες στα ναπολιτάνικα. Και μετά το έκλεισε. Τα αισχρόλογα αυτά με έτρεψαν σε άτακτη υποχώρηση. Ξανατηλεφώνησα στον φίλο μου, ξαφνιάζοντάς τον με ένα μπερδεμένο συνονθύλευμα ιταλικών και ναπολιτάνικων. Ήθελε να μάθει αν η μητέρα μου ήταν ιδιαίτερα μελαγχολική τον τελευταίο καιρό. Δεν είχα ιδέα. Παραδέχτηκα πως δεν ήταν όπως κάποτε: ήρεμη, γαλήνια και συνάμα ευδιάθετη. Γελούσε χωρίς λόγο, μιλούσε πολύ· όμως οι ηλικιωμένοι συμπεριφέρονται συχνά έτσι. Συμφώνησε κι ο φίλος μου: Μόλις πιάσουν οι ζέστες, οι γέροι άνθρωποι είναι

όλο παραξενιές· δεν υπήρχε λόγος ανησυχίας. Μόνο που εγώ εξακολουθούσα να ανησυχώ κι έτσι όργωσα απ' άκρου εις άκρον την πόλη ψάχνοντας κυρίως στα μέρη όπου ήξερα ότι της άρεσε να βγαίνει βόλτα.

Το τρίτο τηλεφώνημα ήρθε στις δέκα το βράδυ. Η μητέρα μου μου μίλησε συγκεχυμένα για έναν άνθρωπο που την κυνηγούσε για να την πάρει μακριά τυλιγμένη σ' ένα χαλί. Μου ζήτησε να τρέξω να τη βοηθήσω. Την ικέτευσα να μου πει πού βρίσκεται. Άλλαξε ύφος, μου απάντησε πως καλύτερα όχι. «Κλείσου μέσα, μην ανοίξεις σε κανένα» μου συνέστησε. Αυτός ο άντρας ήθελε να κάνει κακό και σ' εμένα. Κι ύστερα πρόσθεσε: «Πήγαινε για ύπνο. Τώρα θα πάω για μπάνιο». Δεν ακούστηκε τίποτε άλλο.

Την επόμενη μέρα, δυο παιδιά είδαν το πτώμα της να επιπλέει λίγα μέτρα από την ακτή. Φορούσε μόνο το σουτιέν της. Δε βρέθηκε η βαλίτσα της. Δε βρέθηκε το μπλε ταγέρ της. Δε βρήκαν ούτε καν το εσώρουχό της, το καλσόν, τα παπούτσια, την τσάντα με την ταυτότητά της. Στο δάχτυλό της όμως είχε το δαχτυλίδι του αρραβώνα και τη βέρα της. Στα αυτιά της φορούσε τα σκουλαρίκια που της είχε χαρίσει ο πατέρας μου πριν από μισό αιώνα.

Είδα το πτώμα και στη θέα αυτού του μελανιασμένου αντικειμένου ένιωσα πως ίσως έπρεπε να γραπωθώ από πάνω του, για να μην καταλήξω ένας Θεός ξέρει πού. Δεν την είχαν βιάσει. Είχε μόνο μερικές εκχυμώσεις από τα κύματα που, αν και απαλά, την έσπρω-

χναν όλη νύχτα πάνω σε κάτι υφάλους. Είχα την αίσθηση πως γύρω από τα μάτια της είχε ίχνη μακιγιάζ και μάλιστα θα πρέπει να ήταν πολύ βαρύ. Παρατηρούσα με δυσφορία για ώρα τα πρασινωπά της πόδια, εξαιρετικά νεανικά για μια γυναίκα εξήντα τριών χρονών. Με την ίδια δυσφορία αντιλήφθηκα ότι το σουτιέν της δεν είχε καμία σχέση μ' εκείνα τα φθαρμένα που συνήθιζε να φοράει. Οι κουπ ήταν φτιαγμένες από λεπτοδολεμένη δαντέλα και αποκάλυπταν τις θηλές της. Τρία κεντητά V ένωναν μεταξύ τους τις κουπ· ήταν η φίρμα ενός ναπολιτάνικου καταστήματος ακριβών γυναικείων εσωρούχων, που το είχαν οι αδερφές Βόσσι. Όταν μου το παρέδωσαν μαζί με τα σκουλαρίκια και τα δαχτυλίδια της, το μύρισα ξανά και ξανά. Είχε τη διαπεραστική μυρωδιά του καινούριου υφάσματος.

2

Στη διάρκεια της κηδείας έπιασα τον εαυτό μου να σκέφτεται πως επιτέλους δεν είχα πια την υποχρέωση να ανησυχώ για εκείνη. Αμέσως μετά αισθάνθηκα ένα ζεστό υγρό να κυλά από μέσα μου, να με μουσκέυει ανάμεσα στα πόδια.

Βρισκόμουν στην κεφαλή μιας μεγάλης πομπής από συγγενείς, φίλους, γνωστούς. Οι δύο αδερφές μου σφίγγονταν πάνω μου, καθεμιά στο πλευρό μου. Βαστούσα τη μία από το μπράτσο, επειδή φοβόμουν μην τυχόν

λιποθυμήσει. Η άλλη είχε γραπωθεί πάνω μου, θαρρείς και έτσι όπως είχαν προηστεί τα μάτια της, την εμπόδιζαν να βλέπει. Αυτό το ακούσιο χαλάρωμα του κορμιού με τρόμαζε σαν απειλή μιας τιμωρίας. Δεν είχα καταφέρει να χύσω ούτε ένα δάκρυ. Δε μου κατέβαιναν ή ίσως δεν ήθελαν να μου κατέβουν. Επιπλέον, ήμουν η μοναδική που είπα δυο λόγια για να δικαιολογήσω τον πατέρα μας, ο οποίος ούτε είχε στείλει λουλούδια ούτε είχε έρθει στην κηδεία. Οι αδερφές μου δεν έκρυψαν την αποδοκιμασία τους και τώρα έδειχναν να τις νοιάζει μόνο πώς θα δείξουν δημοσίως ότι είχαν κάμποσα δάκρυα να χύσουν και για λογαριασμό δικό μου και του πατέρα μου. Ένωθα κατηγορούμενη. Όταν στην πομπή προστέθηκε για λίγο ένας έγχρωμος άντρας ζαλωμένος με κάτι κάδρα, το πρώτο από τα οποία (αυτό που φαινόταν στην πλάτη του) απεικόνιζε χοντροκαμωμένα μια μισοντυμένη τσιγγάνα, ευχόμουν να μην τον πάρουν είδηση ούτε εκείνες ούτε οι συγγενείς μας. Δημιουργός αυτών των έργων ζωγραφικής ήταν ο πατέρας μου. Ίσως ακόμη κι εκείνη τη στιγμή να ζωγράφιζε τις καρικατούρες του. Είχε φτιάξει κι εξακολουθούσε να φτιάχνει αντίγραφα επί αντιγράφων αυτής της απαίσιας τσιγγάνας, που πουλιόνταν στους δρόμους και στα πανηγύρια της επαρχίας εδώ και δεκαετίες, υπακούοντας, για λίγες λιρέτες όπως πάντα, στον νόμο της ζήτησης για κάτι άθλια καδράκια μικροαστικών σαλονιών. Η ειρωνεία εκείνων των νημάτων που συνυφαίνουν τον χρόνο με συναντήσεις, χωρισμούς και παλιές έχθρες είχε στείλει στην

κηδεία της μητέρας μου όχι εκείνον, αλλά την απλοϊκή του ζωγραφιά, που εμείς οι κόρες του απεχθανόμασταν περισσότερο κι από τον ίδιο τον δημιουργό της.

Ένωθα καταπονημένη απ' όλα. Από τότε που ήρθα στην πόλη δεν είχα σταματήσει λεπτό. Επί μέρες συνόδευα τον θείο μου Φιλίππο, τον αδερφό της μητέρας μου, στο χάος των γραφείων, ανάμεσα σε μικρομεσάζοντες που θα μπορούσαν να επισπεύσουν τη γραφειοκρατική διαδικασία των συναλλαγών ή δοκιμάζοντας εμείς οι ίδιοι, μετά από ατελείωτες ουρές μπροστά σε γκισέδες, τη διαθεσιμότητα των υπαλλήλων να υπερβούν ανυπέροβλητα εμπόδια με αντάλλαγμα αδρά φιλοδωρήματα. Ορισμένες φορές ο θείος μου τα κατάφερνε επιδεικνύοντας το άδειο μανίκι του σακακιού του. Είχε χάσει το δεξί του χέρι σε προχωρημένη ηλικία, στα πενήντα έξι του, την ώρα που δούλευε στον τόρνο σ' ένα συνεργείο της περιφέρειας, κι έκτοτε εκμεταλλεύταν την αναπηρία του άλλοτε για να ζητάει εξυπηρητήσεις κι άλλοτε για να ευχηθεί σε όποιον του τις αρνιόταν να τον βρει το ίδιο κακό. Όμως τα καλύτερα αποτελέσματα τα πετύχαμε ξοδεύοντας ένα σωρό χρήματα που δεν τα οφείλαμε σε κανέναν. Μ' αυτόν τον τρόπο εξασφαλίσαμε πολύ γρήγορα τα απαραίτητα έγγραφα, τα πιστοποιητικά δεν ξέρω κι εγώ πόσων αρμόδιων αρχών, υπαρκτών και μη, μια κηδεία πρώτης τάξης και, το δυσκολότερο, μια θέση στο νεκροταφείο.

Στο μεταξύ, το άψυχο σώμα της Αμάλια, της μητέρας μου, κατακρεουργημένο από τη νεκροτομή, γινόταν

όλο και πιο δυσβάσταχτο έτσι όπως το περιφέραμε με ονοματεπώνυμο, ημερομηνία γέννησης και θανάτου, ενώπιον άλλοτε αγενών κι άλλοτε μελίρρυτων υπαλλήλων. Ένιωθα την ανάγκη να το ξεφορτωθώ, όμως παρ' όλα αυτά, μιας και δεν ήμουν ακόμα τελείως εξουθενωμένη, ήθελα να σηκώσω το φέρετρο στους ώμους μου. Μου το επέτρεψαν μετά από πολλές αντιρρήσεις: Οι γυναίκες δεν κουβαλάνε φέρετρα. Ήταν κάκιστη ιδέα. Όσοι μετέφεραν την κάσα μαζί μου (ένας ξάδερφος και οι δύο κουνιάδοι μου) ήταν πιο ψηλοί από εμένα κι έτσι σε όλη τη διαδρομή φοβόμουν μην τυχόν χωθεί το ξύλο ανάμεσα στην κλείδα και τον λαιμό μου μαζί με το πτώμα που περιείχε. Αφού τοποθετήσαμε το φέρετρο στη θέση του και ξεκίνησε η νεκροφόρα, έπειτα από μερικά βήματα και με μια ένοχη ανακούφιση να με κατακλύζει, ένιωσα εκείνο το κρυφό ρυάκι να γίνεται ακόμη πιο ορμητικό μες στην κοιλιά μου.

Το ζεστό υγρό που ανάβλυζε αθέλητα από μέσα μου μου έδινε την αίσθηση ενός συνθήματος που είχαν συμφωνήσει κάποιοι ξένοι μες στο ίδιο μου το σώμα. Η νεκρική πομπή προχωρούσε προς την πλατεία Κάρλο III. Η κιτρινωπή πρόσοψη του Ξενοδοχείου των Φτωχών ήταν λες και συκρατούσε με κόπο την πίεση που ασκούσε πάνω της η συνοικία Ίντσις. Οι δρόμοι της τοπογραφικής μου μνήμης μου φαίνονταν ρευστοί σαν αεριούχο ποτό που, αν το ανακινήσεις, ξεχειλίζει ο αφρός του. Ένιωθα την πόλη να διαλύεται μες στη ζέστη, κάτω από ένα γκριζό και σκονισμένο φως, και ξαναζούσα

νοερά την ιστορία της παιδικής και εφηβικής μου ηλικίας περιφερόμενη στην οδό Βετερινάρια μέχρι τον Βοτανικό Κήπο ή στο πάντα υγρό οδόστρωμα, καλυμμένο από σάπια λαχανικά, της αγοράς του Σαντ' Αντόνιο Αμπάτε. Είχα την αίσθηση ότι η μητέρα μου έπαιρνε μαζί της όλα αυτά τα μέρη καθώς και τα ονόματα των οδών. Κοιτούσα τα είδωλά μας, το δικό μου και των αδερφών μου, στο τζάμι ανάμεσα στα στεφάνια, σαν μια κακοφωτισμένη φωτογραφία, ανώφελη για τη μελλοντική μνήμη. Στεκόμουν με τις σόλες των παπουτσιών μου σαν καρφωμένες στο λιθόστρωτο της πλατείας και απομόνωνα τη μυρωδιά των λουλουδιών μες στη νεκροφόρα, που έφτανε στα ρουθούνια μου σάπια κιόλας. Κάποια στιγμή φοβήθηκα ότι το αίμα θ' άρχιζε να κυλάει στους αστραγάλους μου κι έκανα να ξεμακρύνω από τις αδερφές μου. Ήταν αδύνατον. Αναγκάστηκα να περιμένω μέχρι να στρίψει η πομπή από την πλατεία, να ανηφορίσει την οδό Ντον Μπόσκο και να διαλυθεί τελικά μέσα στο χάος των αυτοκινήτων και της κοσμοσυρροής. Θείοι, κουνιάδοι, ξαδέρφια βάλθηκαν να μας αγκαλιάζουν μία μία: άτομα που μετά βίας γνώριζα, αλλαγμένα από το πέρασμα του χρόνου, που τα είχα συναναστραφεί μόνο τότε, παιδί ακόμα, και που ίσως δεν τα είχα δει ποτέ ξανά. Οι λιγοστοί άνθρωποι που θυμόμουν καθαρά δεν ήρθαν καν. Ή μπορεί και να ήταν εκεί, όμως εγώ δεν τους αναγνώρισα, γιατί το μόνο που μου είχε εντυπωθεί από τότε που ήμουν παιδί ήταν κάτι λεπτομέρειες: ένα στραβό μάτι, ένα κουτσό πόδι, το ανατολί-

τιχο χρώμα του δέρματός τους. Απεναντίας, άνθρωποι που αγνοούσα ακόμη και το όνομά τους με τράβηξαν παράμερα σφυροκοπώντας με με παλιές αδικίες που είχαν δεχτεί από τον πατέρα μου. Άγνωστοι νεαροί μα πολύ συμπονετικοί, επιδέξιοι στις τυπικότητες, με ρώτησαν τι κάνω, πώς ήμουν, τι δουλειά έκανα. Απάντησα: Καλά, είμαι μια χαρά, σχεδιάζω κόμικς, εκείνοι πώς ήταν; Κάποιες σταφιδιασμένες γυναίκες, μες στα μαύρα με μοναδική εξαίρεση τη χλωμάδα του προσώπου τους, εκθειάζαν την καταπληκτική ομορφιά και καλοσύνη της Αμάλια. Ορισμένοι με έσφιγγαν με τέτοια δύναμη και χύνοντας τόσα δάκρυα, που παρέπαια ανάμεσα σ' ένα αίσθημα πνιγμού και μια αφόρητη αίσθηση υγρασίας που απλωνόταν από τον ιδρώτα και τα δάκρυα μέχρι τη βουβωνική μου χώρα, στις πτυχές των μηρών μου. Για πρώτη φορά χάρηκα που φορούσα μαύρο φόρεμα. Ετοιμαζόμουν να φύγω, όταν ο θείος Φιλίππο άρχισε πάλι τα δικά του. Στο εβδομηντάχρονο κεφάλι του, που συχνά μπερδεύει το παρελθόν με το παρόν, κάποια λεπτομέρεια θα πρέπει να γκρέμιζε ορισμένα όχι και τόσο ανθεκτικά φράγματα. Άρχισε να βρίζει στα ναπολιτάνικα με δυνατή φωνή, εν μέσω της κατάπληξης όλων μας, κουνώντας εξαγριωμένος το ένα και μοναδικό του χέρι.

«Τον είδατε τον Καζέρτα;» ρώτησε απευθυνόμενος σ' εμένα και τις αδερφές μου, με κομμένη την ανάσα. Και επανέλαβε ξανά και ξανά εκείνο το γνωστό επίθετο, έναν απειλητικό ήχο της παιδικής μου ηλικίας που μ' έκανε να αισθανθώ δυσφορία. Κι ύστερα πρόσθεσε

κατακόκκινος: «Σαν δεν ντρέπεται! Στην κηδεία της Αμάλια. Αν ήταν εδώ ο πατέρας σου, θα τον σκότωνε».

Δεν ήθελα ν' ακούω κουβέντα για τον Καζέρτα: ήταν ξεκάθαρα ένα σύμπλεγμα των συσσωρευμένων παιδικών μου φόβων. Δεν έδωσα σημασία και προσπάθησα να τον ηρεμήσω, όμως εκείνος δεν έλεγε να μ' ακούσει. Μ' έσφιξε μάλιστα με το μοναδικό του χέρι, σαν να ήθελε να με παρηγορήσει για την ύβρη αυτού του ονόματος. Και τότε τραβήχτηκα απότομα, υποσχέθηκα στις αδερφές μου πως θα επέστρεφα εγκαίρως στο νεκροταφείο για την ταφή και γύρισα πίσω στην πλατεία. Με γρήγορο βήμα έψαξα να βρω ένα μπαρ. Ρώτησα πού είναι η τουαλέτα, προχώρησα στο βάθος και τρύπωσα σε ένα βρομερό μπουντρούμι, με μια πασαλειμμένη λεκάνη κι έναν κιτρινωμένο νιπτήρα.

Το αίμα έρρεε ποτάμι. Ένα αίσθημα ναυτίας με κατέβαλε και μια ελαφριά ζάλη. Μέσα στο μισοσκοτάδο είδα τη μητέρα μου με τα πόδια ανοιχτά να ανοίγει μια παραμάννα, να ξεκολλάει από το φύλο της κάτι ματωμένα λινά πανιά, σαν να είχαν μαγκωθεί, κι ύστερα να γυρνάει από την άλλη χωρίς την παραμικρή έκπληξη και να μου λέει ήρεμη: «Βγες έξω, τι δουλειά έχεις εδώ μέσα;». Έμπηξα τα κλάματα, για πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια. Έκλαψα χτυπώντας το χέρι μου ανά τακτά χρονικά διαστήματα στον νιπτήρα, σαν να ήθελα να επιβάλω έναν ρυθμό στα δάκρυά μου. Μόλις το συνειδητοποίησα, σταμάτησα, σκουπίστηκα στα πεταχτά με χαρτομάντιλα και βγήκα για να βρω κάποιο φαρμακείο.

Τότε ήταν που τον είδα για πρώτη φορά. «Μπορώ να σας βοηθήσω;» με ρώτησε μόλις έπεσα πάνω του. Ελάχιστα δευτερόλεπτα, ίσα ίσα που πρόλαβα να νιώσω στο πρόσωπό μου το ύφασμα του πουκαμίσου του, να προσέξω το μπλε καπάκι του στιλό που προεξείχε από την τσέπη του σακακιού του και να καταγράψω ταυτόχρονα τον αβέβαιο τόνο της φωνής του, μια ευχάριστη μυρωδιά, το αδειανό δέρμα του λαιμού του, μια πυκνή μάζα λευκών καλοχτενισμένων μαλλιών.

«Ξέρετε αν υπάρχει κανένα φαρμακείο εδώ κοντά;» ρώτησα δίχως καν να τον κοιτάξω, γιατί είχα στον νου μου πώς να τον αποφύγω μ' έναν γρήγορο ελιγμό για να αποτρέψω την επαφή.

«Στη λεωφόρο Γκαριμπάλντι» μου απάντησε καθώς επανέφερα μια ελάχιστη απόσταση ανάμεσα στον συμπαγές όγκο του οστεώδους του κορμιού και σ' εμένα. Με το λευκό του πουκάμισο και το σκουρόχρωμο σακάκι του τώρα έμοιαζε σαν να είχε κολλήσει πάνω στην πρόσοψη του Ξενοδοχείου των Φτωχών. Τον είδα χλωμό, καλοξυρισμένο, δίχως την παραμικρή κατάπληξη στο βλέμμα του, πράγμα που δε μου άρεσε. Τον ευχαρίστησα σχεδόν ψιθυριστά και συνέχισα προς την κατεύθυνση που μου είχε υποδείξει.

Με ακολούθησε η φωνή του, που από ευγενική μεταλλάχθηκε σ' έναν επίμονο συριγμό, όλο και πιο χυδαίο. Στα αυτιά μου έφτασε ένας χείμαρρος από ναπολιτάνικες βωμολοχίες, ένα σιγανό ρυάκι από ήχους που περιλάβαινε εμένα, τις αδερφές μου, τη μητέρα μου σε

ένα κοκτέιλ από σπέρμα, σάλιο, κόπρανα, ούρα, μέσα σε κάθε είδους οπή.

Γύρισα απότομα από την άλλη, τόσο σαστισμένη όσο αδικαιολόγητες ήταν κι οι προσβολές του. Μόνο που ο άντρας δεν ήταν πια εκεί. Μπορεί να είχε διασχίσει τον δρόμο και να είχε χαθεί ανάμεσα στα αυτοκίνητα, μπορεί να είχε στρίψει στη γωνία προς το Σαντ' Αντόνιο Αμπάτε. Περίμενα ώσπου οι χτύποι της καρδιάς μου να ξαναβρούν τον κανονικό τους ρυθμό και να ξεθυμάνει μέσα μου μια διαβολεμένη φονική παρόρμηση. Μπήκα στο φαρμακείο, αγόρασα ένα πακέτο ταμπόν κι επέστρεψα στο μπαρ.

3

Έφτασα στο νεκροταφείο με ταξί, προλαβαίνοντας ίσα ίσα να δω το φέρετρο την ώρα που κατέβαινε μέσα σ' έναν πέτρινο γκριζο λάκκο που ύστερα γέμισε με χώμα. Οι αδερφές μου έφυγαν αμέσως μετά την κηδεία, οδικώς, μαζί με τους συζύγους και τα παιδιά τους. Δεν έβλεπαν την ώρα να επιστρέψουν στο σπίτι τους και να ξεχάσουν. Αγκαλιαστήκαμε και δώσαμε την υπόσχεση να ξαναϊδωθούμε σύντομα, αν και ξέραμε πως αυτό δε θα γινόταν. Το πολύ πολύ να τηλεφωνιόμασταν για να υπολογίσουμε πόσο ακόμα είχε μεγαλώσει το ποσοστό της αμοιβαίας αποξένωσής μας. Εδώ και χρόνια ζούσαμε και οι τρεις σε διαφορετικές πόλεις, καθεμιά με τη

δική της ζωή κι ένα κοινό παρελθόν που δε μας άρεσε. Τις σπάνιες φορές που βλέπόμασταν, ό,τι είχαμε να πούμε προτιμούσαμε να το καταπνίγουμε.

Μόλις έμεινα μόνη μου, σκέφτηκα ότι ο θείος Φιλίππο θα με καλούσε στο σπίτι του, όπου με είχε φιλοξενήσει τις προηγούμενες μέρες. Μόνο που δεν το έκανε. Του είχα ανακοινώσει από το πρωί ότι έπρεπε να πάω στο σπίτι της μητέρας μου, να μαζέψω εκείνα τα λιγοστά πράγματα που είχαν συναισθηματική αξία για μένα, να ακυρώσω το μισθωτήριο συμβόλαιο, τους λογαριασμούς του ρεύματος, του αερίου, του τηλεφώνου· κι εκείνος μάλλον είχε σκεφτεί πως ήταν ανώφελο να με καλέσει. Έφυγε χωρίς να με χαιρετήσει, καμπουριασμένος, σέρνοντας τα πόδια του, καταπονημένος από την αρτηριοσκλήρυνση κι από εκείνες τις παλιές έχθρες που ξαφνικά ξεχύθηκαν μέσα του κάνοντάς τον να ξερνά εξωφρενικές βρισιές.

Κι έτσι με ξέχασαν στον δρόμο. Το πλήθος των συγγενών είχε γυρίσει πίσω στις γειτονιές από όπου είχε ξεκινήσει. Τη μητέρα μου την είχαν θάψει κάτι αγροίκοι νεκροθάφτες σ' ένα υπόγειο μέρος που βρομούσε κεριά και σαπισμένα λουλούδια. Εμένα με πονούσαν τα νεφρά μου κι είχα κράμπες στην κοιλιά. Με βαριά καρδιά το πήρα απόφαση και σύρθηκα τοίχο τοίχο κατά μήκος του Βοτανικού Κήπου, που έβραζε από τη ζέστη, μέχρι την πλατεία Καβούρ, μέσα σε μια ατμόσφαιρα που γινόταν ακόμη πιο βαριά από τα καυσάερια των αυτοκινήτων και από τον βόμβο όλων αυτών των

διαλέκτων που αποκρυπτογραφούσα παρά τη θέλησή μου.

Ήταν η γλώσσα της μητέρας μου, που μάταια είχα προσπαθήσει να ξεχάσω μαζί με ένα σωρό άλλα δικά της πράγματα. Όποτε βλέπόμασταν σπίτι μου ή ερχόμουν εγώ στη Νάπολη για μια επίσκεψη-αστραπή της μισής ημέρας, εκείνη πάσχιζε να χρησιμοποιεί κάτι βεβιασμένα ιταλικά κι εγώ, μόνο και μόνο για να τη βοηθήσω, γλιστρούσα ενοχλημένη στη διάλεκτό της. Όχι σε μια διάλεκτο χαρούμενη και νοσταλγική, μα σε μια διάλεκτο χωρίς φυσικότητα, που τη χρησιμοποιούσα αδέξια και την πρόφερα μετά βίας σαν μια ξένη γλώσσα που δεν την κατείχα. Στους ήχους που με δυσκολία άρθρωνα υπήρχε ο απόηχος των βίαιων καβγάδων ανάμεσα στην Αμάλια και τον πατέρα μου, ανάμεσα στον πατέρα μου και τους συγγενείς εκείνης, ανάμεσα σ' εκείνη και τους συγγενείς του πατέρα μου. Δυσανασχετούσα. Πολύ σύντομα γυρνούσα πίσω στα ιταλικά μου κι εκείνη βολευόταν με τη διάλεκτό της. Τώρα που είχε πεθάνει και θα έπρεπε να διαγράψω για πάντα αυτή τη διάλεκτο μαζί με τις μνήμες που κουβαλούσε, ακούγοντάς την έτσι στα αυτιά μου μου προκαλούσε εκνευρισμό. Τη χρησιμοποίησα για να αγοράσω μια τηγανητή πίτσα με ρικότα. Έφαγα με όρεξη έπειτα από μέρες που είχα μείνει σχεδόν νηστική, στο πόδι, τριγυρώνοντας σε κάτι παρατημένα πάρκα με καχεκτικές πικροδάφνες και αναζητώντας τη με το βλέμμα μου ανάμεσα στα πηγαδάκια των ηλικιωμένων. Το ενοχλητικό

πηγαινέλα του κόσμου και των αυτοκινήτων γύρω από τα πάρκα με ανάγκασε να ανεβώ στο σπίτι της μητέρας μου.

Το διαμέρισμα της Αμάλια βρισκόταν στον τρίτο όροφο ενός παλιού κτιρίου οχυρωμένου με σκαλωσιές. Η πολυκατοικία της ήταν μία από εκείνες τις κατασκευές του ιστορικού κέντρου, μισοερημωμένες τη νύχτα και κατοικημένες την ημέρα από υπαλλήλους που ανανεώνουν διπλώματα, εκδίδουν πιστοποιητικά γέννησης ή βεβαιώσεις μόνιμης κατοικίας, αναζητούν στους υπολογιστές κρατήσεις ή εισιτήρια αεροπλάνων, τρένων ή πλοίων, συντάσσουν συμβόλαια για ασφάλειες κλοπής, πυρός, υγείας, ζωής, συμπληρώνουν περίπλοκες δηλώσεις εισοδήματος. Οι κοινοί ένοικοι ήταν λίγοι, μα όταν ο πατέρας μου, πριν από είκοσι χρόνια και βάλει –τότε που η Αμάλια του είπε ότι ήθελε να χωρίσουν κι εμείς οι κόρες της την υποστηρίξαμε σθεναρά σ' αυτή την επιλογή της– μας έδωσε και τις τρεις από το σπίτι, εκεί βρήκαμε μετά χιλίων κόπων και βασάνων να νοικιάσουμε ένα διαμερισμάκι. Ποτέ δε μου άρεσε αυτό το κτίριο. Μου προκαλούσε εκνευρισμό σαν φυλακή, σαν δικαστήριο ή νοσοκομείο. Η μητέρα μου όμως ήταν ευχαριστημένη, το έβρισκε επιβλητικό. Στην πραγματικότητα ήταν άσχημο και βρόμικο, με πρώτη και καλύτερη την εξώπορτα, που την παραβίαζαν τακτικά, όποτε ο διαχειριστής επισκεύαζε την κλειδαριά. Τα πορτόφυλλα ήταν σκονισμένα, μαυρισμένα από τα καυσαέρια, με μεγάλα χάλκινα πόμολα που είχαν να τα γυαλίσουν από

τις αρχές του αιώνα. Στον μακρόστενο κοίλο διάδρομο που κατέληγε σε μια εσωτερική αυλή, την ημέρα όλο και κάποιος θρονιαζόταν: φοιτητές, περαστικοί εν αναμονή του λεωφορείου που σταματούσε τρία μέτρα πιο κει,πραματευτάδες που πουλούσαν αναπτήρες, χαρτομάντιλα, καψαλισμένα καλαμπόκια ή κάστανα, τουρίστες που έσκαγαν από τη ζέστη ή προστατεύονταν από τη βροχή, βλοσυροί άντρες κάθε φυλής που κοιτούσαν μονίμως τις βιτρίνες αριστερά και δεξιά στους τοίχους. Αυτοί οι τελευταίοι σκότωναν μάλιστα την ώρα τους όσο περίμεναν κι εγώ δεν ξέρω τι, κοιτάζοντας με βλέμμα απλανές τις καλλιτεχνικές φωτογραφίες ενός γηραιού φωτογράφου που είχε το στούντιό του στην πολυκατοικία: νιόπαντρα ζευγάρια, ένστολοι νεαροί με αυθαδικο ύφος. Πριν από χρόνια, για μια δυο μέρες φιγουράριζε και μια φωτογραφία της Αμάλια σε μέγεθος ταυτότητας. Εγώ προσωπικά είχα δώσει εντολή στον φωτογράφο να την αποσύρει, προτού περάσει αποκεί ο πατέρας μου και κάνει γυαλιά καρφιά τη βιτρίνα.

Διέσχισα την εσωτερική αυλή με σκυφτό το κεφάλι και ανέβηκα τα σκαλοπάτια που κατέληγαν στην τζαμένια πόρτα της σκάλας Β. Χάρηκα που έλειπε ο θυρωρός. Μπήκα βιαστικά στο ασανσέρ. Ήταν το μοναδικό μέρος που μου άρεσε σ' εκείνο το αχανές κτίριο. Σε γενικές γραμμές αντιπαθούσα αυτές τις μεταλλικές σαρκοφάγους που ανέβαιναν γρήγορα ή έπεφταν σαν βαρίδια μόλις άγγιζες το κουμπί, ανοίγοντάς σου μια τρύπα στο στομάχι. Όμως εκείνο είχε ξύλινα τοιχώματα,

τζαμένιες πόρτες με μπορντούρα από γκριζα αραβουργήματα, περίτεχνα μπρούτζινα πόμολα, δύο κομψά αντικριστά παγκάκια, έναν καθρέφτη, χαμηλό φωτισμό και ανεβοκατέβαινε υπό τους ήχους μιας συναυλίας τριξιμάτων, τους οποίους συνόδευε μια γαλήνια βραδύτητα. Ένας κερματοδέκτης της δεκαετίας του '50, με φαρδιά κοιλιά και τοξωτό ρύγχος στραμμένο προς την οροφή, έτοιμος να καταπιεί τα φιλά, έβγαζε έναν μεταλλικό λυγμό σε κάθε όροφο. Εδώ και καιρό, το ασανσέρ ξεκινούσε με το που πατούσες απλώς ένα κουμπί κι έτσι ο κερματοδέκτης παρέμενε μάταια καθηλωμένος στον δεξί τοίχο. Όμως, παρόλο που χαλούσε τα γαλήνια γεροντάματα αυτού του χώρου, δε μου φαινόταν άσχημος έτσι αγέρωχα αδειανός όπως έστεκε.

Κάθισα σ' ένα παγκάκι κι έκανα ό,τι συνήθιζα από μικρή, κάθε φορά που χρειαζόταν να ηρεμήσω: αντί να πατήσω το κουμπί με τον αριθμό τρία, άφησα το ασανσέρ να με ανεβάσει στον πέμπτο όροφο. Αυτό το μέρος είχε μείνει άδειο και σκοτεινό εδώ και πολλά χρόνια, από τότε που έφυγε εκείνος ο δικηγόρος κι έκλεισε το γραφείο του παίρνοντας μαζί του μέχρι και τη λάμπα που φώτιζε το πλατύσκαλο. Μόλις σταμάτησε το ασανσέρ, άφησα την ανάσα μου να γλιστρήσει στην κοιλιά μου κι ύστερα ν' ανέβει αργά ως τον λαιμό μου. Όπως πάντα, μετά από μερικά δευτερόλεπτα, έσβησε και το φως του ασανσέρ. Σκέφτηκα να απλώσω το χέρι μου στο πόμολο ενός πορτόφυλλου. Με το που θα το τραβούσα, το φως θα ξανάνοιγε μεμιάς. Όμως δεν έκανα

την παραμικρή κίνηση και συνέχισα να στέλνω την ανάσα μου στα βάθη του κορμιού μου. Το μόνο που ακουγόταν πλέον ήταν το σαράκι που ροκάνιζε το ξύλο του ασανσέρ.

Μόλις λίγους μήνες πριν (πέντε, έξι;), σε μια από εκείνες τις αστραπιαίες επισκέψεις μου, εντελώς παρορμητικά αποκάλυψα στη μητέρα μου πως όταν ήμουν έφηβη έβρισκα καταφύγιο σ' εκείνο το μυστικό μέρος, και την παρέσυρα κι εκείνη εκεί στα ψηλά. Ίσως ήθελα να εδραιώσω μεταξύ μας μια οικειότητα που δεν είχαμε ποτέ, ίσως ήθελα κάπως συγκεχυμένα να της δείξω πως πάντοτε ήμουν δυστυχημένη. Όμως μου έδωσε την αίσθηση πως τη διασκέδαζε πολύ το γεγονός ότι βρισκόμουν κρεμασμένη στο κενό, μέσα σ' ένα ξεχαρβαλωμένο ασανσέρ.

«Είχες κανέναν άντρα όλα αυτά τα χρόνια;» τη ρώτησα τότε εν ψυχρώ. Εννοούσα αν, αφότου άφησε τον πατέρα μου, είχε ποτέ της κανέναν εραστή. Ήταν μια ερώτηση εντελώς εξωφρενική σε σχέση με τις ερωτήσεις που μπορούσαμε να κάνουμε η μία στην άλλη, από τότε που ήμουν ακόμα παιδί. Όμως το σώμα της, καθισμένο λίγα εκατοστά πιο πέρα από το δικό μου στο ξύλινο παγκάκι, δε μαρτυρούσε καμία δυσφορία. Ούτε καν η φωνή της, που ήταν σίγουρη και ξεκάθαρη: Όχι. Ούτε ένα τόσο δα σημάδι που να με βάλει σε σκέψεις ότι έλεγε ψέματα. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο δεν είχα καμία αμφιβολία. Έλεγε ψέματα.

«Έχεις εραστή» της είχα πει ψυχρά.